

АЛБАНСКИ ПИСАЦ СРПСКОГ ПОРЕКЛА МИЛОШ НИКОЛИЋ МИЂЕНИ И ЊЕГОВА КРАТКА ПРОЗА

У овом ради се говори о једном од најзначајнијих албанских књижевника прве половине двадесетог века, о Милошу Николићу, који је своје радове најчешће потписивао псеудонимом Миђени. Милош Николић је рођен у православној српској породици за време Отоманске империје у селу Врака код Скадра 1911. године. Школовао се на српском језику, од основне школе, преко гимназије до богословије. Будући да је рано остао без родитеља и старатеља, постао је стипендиста југословенске владе. Писао је за време школовања прве своје текстове на српском и руском језику. Касније, читав свој књижевни корпус, и поезију и прозу, објављивао је искључиво на албанском језику. На српскохрватском језику му је у два наврата, у Приштини и Београду објављивана поезија, а ове године по први пут ће бити објављена књига његових кратких прича које смо превели са албанског на српски језик, поводом осамдесете годишњице од његове смрти.

Кључне речи: Милош Николић Миђени, Скадарска Малесија, Врака, песник, приповедач.

Милош Ђорђевић (Ђоковић) Николић је рођен у многочланој породици оца Ђорђа Николића и мајке Софије Атанаса Кокошевића у Враки код Скадра, октобра месеца 1911. године. Скадарска Малесија и њена околина у време његовог рођења припадала је још увек Отоманској империји. Врака је тада била село насељено искључиво српским и црногорским становништвом православне вероисповести, а у њиховом окружењу живело је већинско католичко и муслиманско становништво.

Николићи су пореклом из места Река у Дебру. Тај крај данас припада Републици Македонији. Милошев деда Никола Дебранин доселио се у Скадар средином деветнаестог века. Оженио се планинком Стаком Милановом из Куча. У младости је радио као зидарски шегрт и мајстор по Скадру и по

¹ jasovicgolub@gmail.com

² Истраживање је извршено и рад написан у оквиру рада на пројекту „Дијалектолошка истраживања српског језичког простора” 178020, под руководством проф. др Слободана Реметића, који се реализује уз помоћ Министарства за образовање и науку Републике Србије.

селима у његовој околини. Имао је два сина Ђорђа (Ђока), и Крста. Никола је погинуо у Српско-турском рату 1876. године као добровољац у црногорској војсци.

Николин син Ђорђе оженио се 1900. године са Скадранком Софијом Кокошевић. Изродили су шесторо деце, два сина: Николу и Милоша (Мирка) и четири кћери: Јелену (Јенку), Јованку, Олгу и Цветку. Други Николин син Крсто имао је сина Милана и ћерке Љепосаву и Јулку.

У историји књижевности Милош Николић је познат под именом Millosh Gjergj Nikolla, односно под псеудонимом који је у ствари акроним од почетних слогова његовог имена, имена оца и презимена – MIGJENI.

Малог Милоша, још у раном детињству, погодили су велики породични губици. У кратком временском периоду, пре његовог пунолетства, до његове петнаесте године, поумирали су му родитељи и старији брат Никола, а нешто касније и бака Стака која је отхранила читаву породицу свог покојног сина Ђорђа.

Милош је своје школовање започео у Скадру. Наставу је слушао у српској основној школи на свом матерњем српском језику. Уосталом у кући Николића се говорило српским језиком (Bala, 1977: 11). Даље школовање наставио је у Бару. У Бару ће становати код своје старије сестре и ту завршити још два разреда ниже грађанске школе. Касније добија стипендију и одлази на школовање у Битољ. У Битољу је уписао гимназију и у том граду завршио прва два разреда. Желео је да настави даље школовање у гимназији и тако се припреми за студије књижевности, али због недостатка средстава бива приморан да школовање настави у православној Богословији у Битољу.

Године 1926. завршио је полуматуру у Битољу. Исте те године му се упокојила баба Стака, две године пре тога умире, прво, отац Ђорђе (1924) па брат Никола (1925) у својој двадесет петој години. Милош ће у Богословији у Битољу бити од 1928. до 1932. године. Те године ће завршити Богословију и вратити се прво неко време код своје старије сестре у Бар, а потом у свој родни крај, у село Враку код Скадра.

Милош Николић је најбоље оцене у Богословији имао управо из језика, и то не само из класичних него и из живих језика. Учио је латински и грчки, руски и француски. Његови биографи истичу да је добро познавао поред српског (матерњег) и албанског (који је научио у детињству) још и руски, француски, италијански, македонски и бугарски.

Сачувана су сведочења његових школских другова и Николићеве родбине, његових сестара, пре свих сестре Олге, да је прве своје стихове писао на српском језику (Bala, 1977: 26). Понешто од тога, кажу његови проучаваоци, професор Каплан Буровић, на пример, је и објавио на свом матерњем српском језику. И сам писац говорио је у више наврата да често оно што напише на српском касније преводи на албански језик, а дела која напише на албанском потом преводи на српски језик.³

³ Skënder Luarasi, Милошев зет, у више наврата пише о томе да је Миђени писао на српском

Скоро сви његови биографи наводе податке да је Милош волео спорт, а нарочито пливање и фудбал. Да је волео да свира на гитари и да пева уз звуке гитаре. Најчешће је певао песме на свом српском матерњем, на руском и албанском језику, а о томе је често писала његова сестра Олга, али и још неки други његови пријатељи и савременици.

Будући да је био југословенски, односно српски стипендиста, након завршетка Богословије добио је понуду југословенских власти да настави школовање на Богословском факултету у Београду или да буде свештеник у Војводини, али Милош је све те понуде одбио. Можда је ова чињеница и била од пресудног значаја да Милош преломи и одлучи да живот посвети писању о свом завичају, скадарској Малесији и да то ради на албанском нематерњем језику.

Вратио се из Бара у Скадар и затражио стипендију од државе Албаније како би наставио студије књижевности или макар добио учитељску службу како би имао од чега да живи. После скоро пола године чекања власти га распоређују на радно место учитеља у његовом родном селу Враки. Нимало случајно. У тој школи ђаци су били мали Врачани, деца српског порекла, која су прво морала да науче албански језик од свог учитеља, јер се у њиховим домовима тада говорило српски. О тим и таквим школским проблемима је говорио и Милош Николић лично.

Касније је Николић радио као учитељ још и у Скадру и у малесијском сиромашном селу Пук. Убрзо је све више оболевао од тада неизлечиве туберкулозе. Године 1938, одлази на лечење на кратко у Грчку, а потом у Италију. У Италији ће се у околини Торина упокојити 1938. године у једном тамошњем санаторијуму.

Милош Николић је прве своје радове објавио на албанском језику у Тирани у књижевном часопису „Pirija“ и у часопису „Vota e re“ („Нови свет“). У Тирани му је и објављена једина књига штампана за живота, збирка песама, под насловом „Vargjet te lira“ („Слободни стихови“).

Његово књижевно дело дуго ће остати расуто по разним листовима и часописима. Због своје сатиричности и оштре критике друштва, због перманентног указивања на социјалне неправде и неједнакости у Албанији и отворено критиковање државног врха, уредници су нерадо објављивали његове текстове. Сигурно је у томе да његово дело буде маргинализовано утицало и његово етничко порекло. Своје српско-македонско порекло прикривао је надимком Миђени али му то, очигледно, није много помогло. Али, помогла му је подршка његових пријатеља, књижевника и људи који су делили напредне идеје тога времена, о људској и социјалној једнакости за које се Милош бескомпромисно борио до свог упокојења.

и руском језику. Помиње и један рукопис који је настао у Битољу и који је Милош Николић написао још док је био ђак на Богословији. То су кратке белешке о Француској револуцији, о роману „Јадници“ Виктора Игоа, о Шекспировим драмама и слично (Luqasi, 1957:28).

Милош се у књижевности јавио, онако како то чини већина књижевних стваралаца, поезијом, и то песмама које је написао и објавио на свом матерњем српском језику. Касније је писао и објављивао скоро паралелно поезију и прозу искључиво на албанском језику. Књижевну славу је стекао захваљујући поезији. И док му је с много напора успело да за живота објави своје песме, књигу стихова под насловом „Vargjet të lira“ („Слободни стихови“), његова проза сачекаће послератни период расута по периодичним гласилима и у заоставштини и биће објављена тек после Другог светског рата на албанском језику.⁴

Проза Милоша Николића објављивана је после његове смрти осим у Републици Албанији и у Македонији и на простору Косова и Метохије (у Пећи и Приштини) после Другог светског рата у више наврата. Објављена су и његова сабрана дела у четири књиге у издању приштинске издавачке куће „Рилиндија“ у Приштини.

Прозни радови Милоша Николића нису до сада превођени на српски језик, колико је нама познато. У овој књизи под насловом „Лепота која убија“ наћи ће се двадесет и пет његових кратких прича и цртица објављених на албанском језику у другој књизи изабраних дела „Прозë“ у Приштини 1980. године. Превели смо са албанског на српски језик кратке приче и цртице које је Милош називао новелицама, објављеним у поменутој књизи, од 7. до 82. и две цртице са 161–162. и са 168–169. странице (Migjeni, 1977).

Тумачи књижевности и књижевни критичари који су писали о прозним радовима овог писца углавном његове прозне творевине деле у три групе. У прву групу сврставају Милошеве радове који су у ствари алегорично симболичка казивања у којима нема конкретних људских ликова као носилаца казивања, као у причама; „Напаћени Сократ или задовољна свиња“, „Или... или...“, „Самоубиство једног врапца“ и друге. У другу групу сврстане су кратке приче, не дуже од две-три странице текста, у којима Милош пише о људима које је свакодневно сретао у својој околини. О својим сиромашним ђацима, деци просјацима, беспосленим радницима, пролетерима, сиромашним сељацима и слично.

Омиљена тема нашег писца јесу казивања о сиромашнима и гладнима, о социјалној раслојености и неједнакости, као што пише у причама: „Забрањена јабука“, „Један рефрен мога града“, „Бог ти дао“ и још неке. Посебно треба поменути антологијску причу „Лепота која убија“ чија се радња одвија у једном завејаном хладном планинском селу. У том селу у једној сиромашној колибици сиромашни сељаци уступају место јединој крави хранитељици да се угреје поред огњишта како се не би смрзла, али се због тога смрзава малишан жртвован ради спаса осталих чланова породице. Његова крв је претворена у ледене кристале, у црвене рубине, од којих

⁴ Књига песама Милоша Николића „Vargjet e lira“ објављена је у преводу Есада Мекуљија, у Приштини 1968. године.

треба направити, како саркастично каже Милош, накит за неког богаташа, а залеђено дете као статуу треба поставити на главном градском тргу и посветити је неком властодршцу или посланику заслужном за овакво стање у друштву.

Веома су потресне и цртице о деци просјацима „Један рефрен мога града“ и „У цркви“. У првој, малог просјака крвнички удара неки господин зато што се усудио да га моли за милостињу, а у другој, малог просјака који је бежећи од полицајца, који га прогони, склониште налази у цркви. На придику месног фратра о томе да не треба красти, просјак излази из цркве псујући свештеника говорећи себи у браду – Што ми не рече нешто о томе како да преживим. О томе изгледа нико не зна ништа, а ја само желим да преживим.

Мотив сиромаштва и људи који пате у материјалној и духовној беди обрађен је и у причама „Бог ти дао“ и „Мали Љуљи“. Нарочито су потресне слике малог дечака Љуљија који полубос по снегу и леду долази у школу. Који се због тога стиди и сусрета са својим школским друговима и сусрета са својим учитељем. Казивање се завршава страховањем Малог Љуљија да разјапљене чељусти његових ципела које асоцирају на распукле толумбе не прогутају и самог учитеља.

Николић је писао и о животу жене и о њеном положају у друштву у времену у којем је живео наш писац. Овде пре свега треба поменути казивања: „Хајдучки пољубац“, „Трешње“ и причу „Желите ли ћумура, господине“.

Фабула ових трију прича одвија се, такође, у селима и варошима северне Албаније, негде у Малесорским планинама. Прича „Хајдучки пољубац“ је романтична легенда у којој су главни ликови млада девојка Диља и Хајдук (цуб) ком је једне хладне зиме уточиште пружила Диљина породица.

У приповеци „Трешње“ скициран је портрет младе горштакиње која покушава да колико - толико утоли глад, будући да проје већ одавно нема, руменим зрелим трешњама, које су јој због трудноће сада недоступне. Младој невести не жели да помогне ни њена свекрва, због крутих патријархалних обичаја, а млада се у тим тренуцима порађа у свеопштој беди на олтар приноси још једну жртву, своје новорођенче, које чека будући живот у беди и сиромаштву, живот какав живе његови родитељи.

Језик Милошевих прозних казивања јесте албански стандардни књижевни језик натруњен бројним особинама народних северних гегских говора скадарске Малесије. Употреба дијалектизама преузетих из северноалбанских народних говора представљала је значајан проблем и преводиоцу ових текстова и поред тога што му је од албанских говора најбоље био познат управо тај гегски дијалекат.

Албански језик на ком је написао сва своја књижевна остварења није био његов матерњи језик. У његовој кући увек се говорило српским језиком.

Језик на ком се остварио као књижевник научио је веома рано, у детињству. Но и поред тога, прибојавао се како ће изгледати ти први његови књижевни покушаји. Добро се снашао. Одлучио је да пише на северноалбанском гегском говору који је најбоље познавао. Није се неретко либио да се користи ни језичком грађом преузетом из јужних тоскијских говора. У његовим причама има и неологизама: *слониврат*, *надражен*; страних речи: *акорди*, *акробација*, *алегорија*, *апотеоза*, *аутомобил*, *аутобиографија*, *деликт*, *дискретан*, *екстаза*, *фантом*, *фаталан*, *флуид*, *монотон*, *мото*, *параграф*, *рецитал*, *симфонија*, *темпо*, *трагикомика* и слично (Shuteriqi, 1980: 104–105).

Милош Ђорђевић Николић – Миђени упокојио се пре него што је навршио двадесет и седму годину. Није имао времена за дотеривање својих дела и за стварање неког опширнијег књижевног корпуса. Али, оно што је написао, без обзира на то да ли се ради о поезији или о прози, оставило је дубоке трагове пре свега у књижевности народа на чијем језику је остварен као писац, али и у књижевности других балканских народа на чије језике је мање или више његово дело преведено и на књижевности великих европских народа на чије језике су, такође, превеђене Милошеве (Миркове, како су га укућани из милоште звали) песме или прозни текстови.

На крају морамо да подвучемо чињеницу да је просто невероватно да до данашњег дана нису преведене његове прозне творевине. Па ево ове 2018. године на осамдесету годишњицу од његовог упокојења читаоце на српском говорном подручју дарујемо књигом прозних записа овог великог албанског књижевног ствараоца српског порекла.

Литература

- Alliu, 1977: A. Alliu, *Kritikë* (Kritika), изабрана дела, књига 4, објављена поводом четрдесете годишњице од Милошеве смрти. Приштина. Rilindja.
- Bala, 1977: V. Bala, *Migjeni, portret-monografi*, Monografija о Миђенију и његов портрет, изабрана дела, књига 3. Приштина, Rilindja.
- Bihiku, 1971: K. Bihiku: Proza e Migjenit, u: „Studime filologjike“. Приштина: Филозофски факултет у Приштини, број 4, 11–46.
- Bihiku, 1971: K. Bihiku: *Proza e Migjenit*, изабрана дела, књига 4, Критика, Приштина, Rilindja, 147–212.
- Burović, 2012: K. Burović, *Miđeni, život i stvaranje*, sajt posvećen ličnosti i delu akademika Kaplana Burovića, <https://kaplanresuli.wordpress.com>.
- Dedaj, 1977: Rr. Dedaj, *Migjeni: Prozë* (Проза), изабрана дела, књига 2, објављена поводом четрдесете годишњице од Милошеве смрти, Rilindja, Приштина.
- Јовановић, 2018: С. Јовановић, *Један мали осврт на Лепоту која убија Милоша Николића*. Мало Црниће: Стиг, Центар за културу Мало Црниће, књига 123, 97–99.

- Luarasi, 1957: S. Luarasi, Migjeni: *Vepra e Migjenit*, Tiranë, 28.
- Migjeni, 1977: M. Gj. Nikolla, *Prozë* (Проза), изабрана дела, књига 2, Rilindja, Приштина.
- Nikolić, 2018: M. Nikolić, *Lepota koja ubija* (Букuriја që vret). Кратка проза, одабрао и превео на српски језик Г. Јашовић, Косовска Митровица. Књижевно друштво Косова и Метохије.
- Nikolić (Nikolla), 1977: O. Nikolić, *Shiet e tim vëllai (Vizije moga brata)*, у: *Prozë* (Проза), изабрана дела, књига 2, објављена поводом четрдесете годишњице од Милошеве смрти, Rilindja, Приштина, стр. 209–210.
- Shuteriqi, 1980: D. Shuteriqi, Migjeni. Изабрана дела, књига 4, Приштина, Rilindja.

Golub M. Jašović

ALBANIAN WRITER OF SERBIAN DESCENT MILOŠ NIKOLIĆ MIĐENI AND HIS WORK ON SHORT FICTION

Summary

This paper deals with the work of the one of the most important writers of the first part of the twentieth century, about Miloš Nikolić, who has usually been signing his works using pseudonym Miđeni. Miloš Nikolić was born in Serbian Orthodox family during the rule of the Ottoman Empire in the village Vraka near Skadar, in 1911. He was educated in Serbian language from Primary School and High School to the School of Theology. At the early age he lost both of his parents and guardians and because of that he received scholarship from the Yugoslav government. He wrote his first works in Serbian and Russian language in school. Later in life, he published all of his works of poetry and fiction in Albanian language. His works have been published twice in Serbo-Croatian language, both in Priština and Belgrade. This year, for the first time, we are publishing the book of short stories, translated from Albanian language to Serbian language, to commemorate eighty years since Miloš Nikolić passed away.

Key words: Miloš Nikolić, Skadar Malesija, Vraka, poet, storyteller.

